

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN OKULLAŞMA DURUMLARI

Erdal AKSOY*

Öz

2012 yılında Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik izlenen politikalar, ilk etapta geri dönecekleri varsayımı üzerinden geliştirilmeye çalışılmış ve bu politikalar sadece kamp içine yönelik hazırlanmıştır. Daha sonra 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelge ile Suriyeli çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri belirli bir standarda bağlanmış ve güvence altına alınmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nun (MEB) yayımlanmış olduğu 2015-2019 Stratejik Planı'nda ilk defa mültecilerin eğitimlerine yönelik planların yer aldığı görülmektedir. Eğitimde yaşanan tüm bu gelişmelerle birlikte halen Türkiye'de okul çağındaki Suriyelilerin eğitime katılımında arzu edilen okullaşma oranlarının yakalandığı söylemek mümkün değildir. Suriyeli öğrencilerin çeşitli kademelerdeki okullaşma oranları farklılık göstermektedir. Okullaşmanın en yoğun yaşandığı kademe ilkokuldur. 2019 yılı MEB verilerine göre 382.357 okul çağı nüfustan 339.541 öğrenci ilkokula kayıtlıdır. Bu kademedeki okullaşma oranı % 88.80'dir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 2019 verilerine göre mültecilerin dünya genelinde ilkokuldaki ortalama okullaşma oranı yaklaşık % 63 olduğu gerçeğinden hareketle Türkiye'de bu kademedeki oranın çok yüksek olduğunu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Kademeler ilerledikçe okullaşma oranının azaldığı görülmektedir. Lise kademesinde ise okullaşma oranı çok büyük bir düşüşle % 32.55 oranına gerilemiştir. Bu kademedeki okullaşmanın az olmasında belirleyici iki faktör vardır: Birincisi erkek çocuklar aileye ekonomik destek sağlamak için çalışmak durumundadır. İkincisi ise ne yazık ki lise çağına gelen genç kızların erken yaşta evlendirilmesidir. Bu çalışmada, Suriyeli çocukların ilk ve ortaokullardaki okullaşma oranları hem MEB'in Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü hem de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün güncel verileri esas alınarak ortaya konulmuştur. Bu verilerden hareketle bazı tablolar hazırlanmış ve analizleri yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Göç, Geçici Koruma, Suriyeli Çocuklar, Suriyeli Öğrenciler, Okullaşma

SYRIAN IMMIGRANT CHILDREN'S SCHOOLING STATUS IN TURKEY

Abstract

Policies towards the education of Syrian children in 2012 were tried to be developed on the assumption that they would return to their motherland, and these

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
erdal.aksoy@hbv.edu.tr. orcid.org/0000-0003-2201-9039

policies were prepared only for the inside of the refugee camp. Later, on 23th September of 2014, with the circular titled Education-Training Services for Foreigners numbered 2014/21, the education services to be offered to Syrian children were standardized and guaranteed. It is seen that for the first time, plans for the education of refugees are included in the 2015-2019 Strategic Plan published by the Ministry of National Education (MEB). Despite all these developments in education, it is still not possible to say that the desired participation in education enrollment rate of school-aged Syrians in Turkey has been achieved. The schooling rates of Syrian students at various levels differ from each other. Primary school is the stage where schooling is the most intense. According to 2019 MEB data, 339,541 students out of 382,357 school age population were enrolled in primary school, which equals to a schooling rate of is 88.80% at this level. According to 2019 data from the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), the average enrolment rate of refugees in primary school worldwide is about 63%, which reveals the fact that the rate at this level is very high in Turkey. It is observed that the schooling rate decreases as the levels progress. At the high school level, the enrollment rate decreased significantly to 32.55%. There are two influential factors in the low schooling at this level: First, boys have to work to provide economic support to the family. The second is the early marriage of young girls who are, unfortunately, at high school age. In this study, the statistical information on the schooling rates of Syrian children is based on the current data of both the Ministry of National Education's General Directorate of Lifelong Learning and the Directorate General of Migration Management. Based on these data, some tables were prepared and analyzed.

Keywords: Migration, Temporary Protection, Syrian Children, Syrian Students, Schooling

Giriş

Ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli çocuk ve gençlerin örgün bir eğitim sürecine dâhil olup olmadığı önemli bir husustur. Suriye'deki iç savaşın ne zaman biteceğinin ve istikrarın ne zaman gerçekleşeceğinin belirsiz olduğu bu süreçte, ülkemizdeki Suriyeli çocuk ve gençlerin eğitim alıp almaması, aldığı eğitimin niteliği, hem bu kişilerin kendi gelecekleri hem de ülkemizin geleceği açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle okullaşma sürecinin dışında kalan bir göçmen çocukları bu konudaki literatürün bilgisinden hareketle çocuk işçiliğini ve erken evliliği artırmakta, radikalleşmeye ve radikal gruplara katılma riskini doğurmaktadır.

Okul kültürünü ve yeterli eğitim alamayan göçmen çocukları, ekonomi piyasasında ucuz işgücü olarak çalışmak durumunda kalacaklardır. Suriyeli göçmenler Türk eğitim sistemine dâhil olmadıklarında, bu ülkenin toplumsal yapısına uyum sorunları yaşayacaklarını tahmin etmek güç görünmemektedir. Suriyelilerin alacağı eğitim ve bu eğitimin niteliği, ilk olarak onların bireysel geleceği ve refahını etkileyecek temel unsurdur. İkinci olarak Suriyeliler eğitim yoluyla, misafir oldukları toplum ile bütünleşme, bu toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamına daha fazla dâhil olma imkânına sahip olacaktır. Üçüncü olarak da savaşın bitmesi halinde ve istikrarın kazanıldığı bir durumda kaliteli bir eğitim ile Suriye'nin

yeniden yapılanmasını sağlayacak nitelikli insan gücünün yetişmesi sağlanacaktır (Taştan ve Çelik, 2017).

Eğitim yolu ile çocuklar çeşitli destekler alır ve savaşın etkisinden kurtulur, gelecekte sahip olacağı meslek için gerekli beceri ve vasıfları elde etme şansına sahip olur. Eğitim imkânı çocukların elinden alındığında, çocukların geleceğe ilişkin umutları yok olur ve yoksulluğun nesiller arasında aktarımı ve yeniden üretilmesi gerçekleşir, sosyal istikrarsızlık kalıcı hale gelir ve yeniden yapılanma beklentisi yok olur. Okullaşmayan genç Suriyelilerin imkânları ellerinden alınmış olur ve bu çocuklar toplumun marjınlarına itilir. Gençler yeni fırsatlar elde etmek için zorlu/ölümcül yolculuklar yapma, radikal gruplara katılma gibi alternatif arayışlara girer (Watkins ve Zycks, 2014’dan aktaran Taştan ve Çelik, 2017:1). Bu çerçevede UNICEF tarafından 2013 yılında “Kayıp Nesil Olmasın” girişimi başlatılmıştır. UNICEF Nisan 2017’de yayınladığı raporda 5 ev sahibi ülke ve Suriye’deki Suriyeli çocukların eğitim durumunu incelemiştir. Bu raporda, her ülkede zaman içinde Suriyeli çocukların eğitiminde önemli ilerlemeler gerçekleşse de yapılması gereken daha çok şeyin olduğu vurgulanmıştır (UNICEF, 2017)

1. SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM SÜREÇLERİ

2013 yılında Suriyeli çocukların eğitim ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik pek çok adım atıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Arapça bilen öğretmenler, okullaşma amacı, Türkçe ve mesleki eğitim kursları, Türk müfredatında eğitim-kayıt olanağı gibi uygulamalar başlatılmıştır. 26 Eylül 2013 tarihinde konu ile ilgili “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” başlıklı daha kapsamlı bir genelge çıkarılmıştır. Böylelikle MEB Suriyelilerin eğitiminde daha kurumsal bir aşamaya geçmiştir. Krizin başladığı 2011 ile birlikte gelen ilk göç akımında özellikle STK’ların öncülük ederek oluşturduğu eğitim imkânları 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihlerinde MEB’in yayınladığı genelgeler ve çeşitli faaliyetlerle yasal zeminde ele alınmaya başlamıştır (Coşkun ve Emin, 2016).

2014 yılında Suriyeli göçmen nüfusun 2 milyona yaklaştığı dönemde Türkiye’de yaşayan yabancı, mülteci ve sığınmacılara yönelik ilk kapsamlı yasal düzenleme hazırlanarak, Nisan 2014’te 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun kapsamında Suriyelilerin hukuki statüsü ve faydalanabileceği yasal çerçeve ise Ekim 2014’te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında oluşturulmuştur. Geçici Koruma Yönetmeliği sayesinde, kamplarda ve kamp dışında yaşayan Suriyeliler sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişim hakkı elde etmişlerdir.

Geçici koruma statüsü ile eğitim hakkı elde eden Suriyelilerin eğitimlerine yönelik, MEB önceki yılda çıkardığı genelgenin kapsamını daha da genişleterek yeni bir genelge çıkarmıştır. 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” başlıklı bu genelge

ile Suriyeli çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri belirli bir standarda bağlanmış ve güvence altına alınmıştır. Genelgeye göre, Türkiye'deki yabancı öğrencilerin eğitim öğretim hizmetleri Bakanlık ve İl Komisyonları tarafından yürütülmektedir. İl Milli Eğitim Müdürlükleri bünyesinde ise bir İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı veya Şube Müdürü başkanlığında her tür ve derecedeki eğitim kurumundan en az bir müdür ve yabancı öğrencilerle mülakat yapabilecek yabancı dil öğretmeni veya tercüman ile vali tarafından gerekli görülen İl Göç Müdürlükleri, İl Emniyet Müdürlüğü, İl AFAD Müdürlüğü, İl Müftülüğü, İl Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü kurumlarından yetkili birer kişi ve Geçici Eğitim Merkezleri bulunan illerde eğitim koordinatörlerinden oluşmaktadır (Emin, 2016:14).

Çıkarılan bu genelge ile birlikte, Suriyeli çocukların, MEB'e bağlı okullarda ya da Suriyelilere yönelik olarak oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim hizmeti alması sağlanmıştır. Dahası Türkiye'deki Suriyeli çocuklar sadece Suriyeli öğrencilerin devam ettiği Geçici Eğitim Merkezlerine değil, bunun yanı sıra Türkiye'deki devlet okullarına yasal olarak kayıt olma hakkı kazanmıştır. Böylece devlet okullarına kayıt yaptırmak isteyen Suriyeli çocuklar için "ikamet izni" değil "yabancı tanıtma belgesi"nin yeterli olduğu karara bağlanmıştır (MEB, 2014).

Milli Eğitim Bakanlığı Türkiye'de Suriyelilerin eğitimi konusunda en üst karar alıcı organdır. Bakanlığa bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü altında Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığı bilhassa Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin eğitimi için 2016 yılında kurulmuştur. Ülkelerinde savaş ve ekonomik şartlardan dolayı fiziksel veya psikolojik travma yaşamış, eğitimlerine ara vermiş veya hiç başlayamamış Suriyeli çocukların okullara kayıtlarının yapılması ve eğitim ortamlarına uyumlarının sağlanmasında suçlama, dışlama ve ayrıma maruz kalmamaları için öğretmenler, okul yöneticileri ve diğer personelin farkındalığın artırılması amacıyla hizmet içi eğitim verilmesi planlanmış ve bunun için okul rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin desteğinin alınması öngörülmüştür. 2016-2017 eğitim öğretim yılında, temel eğitim çağındaki (geçici koruma altındaki Suriyeliler, uluslararası koruma altında olanlar ve son dönemde vatandaşlık hakkı almış Türkçe dil becerisi yeterli olmayan) Suriyeli öğrencilerin bakanlığa bağlı resmi ve özel okullara kayıtları konusunda daha kapsamlı çalışmalar yapılarak, Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı okullarda valiliklerce alınacak tedbirlere rehberlik etmek üzere yol haritası 81 il valiliğine gönderilmiştir. Çalışmalar kapsamında, göçmenlik statüsüne bakılmaksızın Türkiye'de yaşayan tüm çocukların nitelikli eğitime erişimi için gerekli tedbirlerin alınması planlanmıştır. Bu kapsamda, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünce yürütülecek pek çok güncelleme ve düzenlemeler yapılmıştır (MEB, 2016).

1.1. Suriyeli Çocukların Eğitiminde Geçici Eğitim Merkezleri

Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) okul çağındaki Suriyeli çocuklara ve gençlere yönelik hem kamplarda hem de kamp dışında faaliyet gösteren,

Suriye müfredatına bağlı kalarak Arapça eğitim veren, ilköğretim ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir (MEB, 2014). GEM'lerin kurulmasında öncü rolü STK'lar üstlenmiştir. Suriyelilerin Türkiye'ye geldiği ilk yıllarından itibaren GEM'lerin yönetimi ve finansmanı STK'lar aracılığı ile yapılmıştır. GEM modelini dünya eğitim literatürüne Türk ve Suriyeli STK'lar dahil etmiştir. Modelin geliştirilmesinde ise başta MEB ve uluslararası kuruluşlar rol almış olup, bu modelin dünyada örneğine ise rastlanmamaktadır.

GEM'lerin ortaya çıkmasında iki temel faktörün rol oynadığı düşünülmektedir: Birincisi, büyük sayıda kitlesel nüfus hareketlerinin kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmesi. İkincisi, Suriye'deki iç savaşın seyri ve mevcut rejimin geleceği ile ilgili belirsizlikler.

MEB'in 2016 yılı verilerine göre, kamplarda bulunan 36 GEM'de toplam 82.503 öğrenci eğitim görmekteyken, kamp dışındaki 389 GEM'de 166.399 öğrenci vardır. Kamp içindeki okul çağı nüfusun % 90'dan fazlasının okullaştığı görülürken, kamp dışında bu oran yaklaşık % 25'tir. Bu tablo kamp dışında okula erişememiş çok büyük bir kitlenin varlığına işaret etmektedir. Ayrıca kamplarda yer alan GEM'lerde okul başına düşen öğrenci sayısı yaklaşık 2.290 iken bu sayı kamp dışındaki GEM'lerde yaklaşık 430'dur. Bu resimde kamp dışındaki GEM'lerin daha avantajlı olduğu söylenebilir ancak bu durumun temel nedeni kamp dışındaki GEM'lerin altyapı ve eğitim standartlarının yetersiz olmasıdır. Öyle ki pek çok GEM herhangi bir binanın bir katını kullanarak ya da okul standartlarına uygun olmayan binaların kiralanması ile eğitim hizmeti vermektedir. Bununla birlikte devlet okullarını öğleden sonra kullanan GEM'ler de vardır (Coşkun ve Emin, 2016:18).

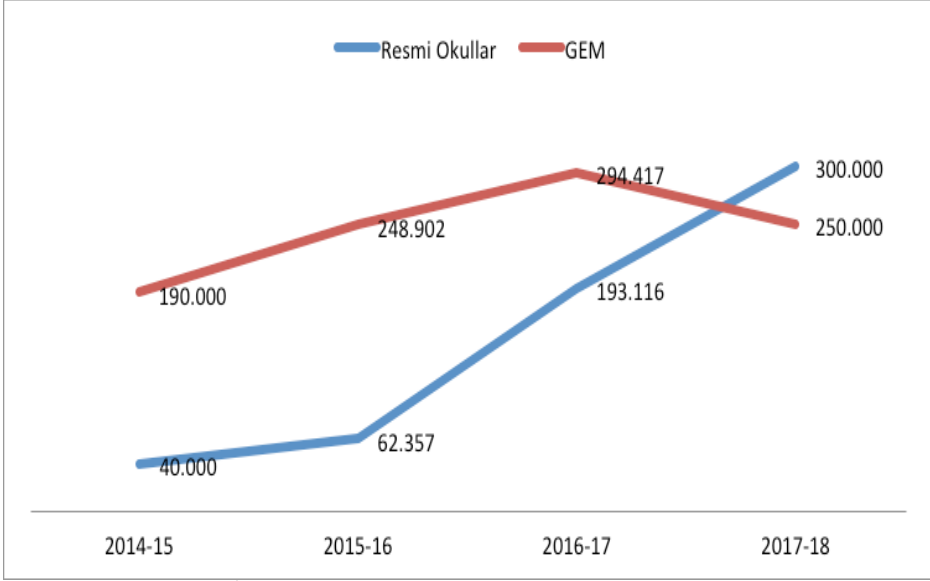
GEM'lerdeki eğitimde uygulanan müfredat Suriye müfredatıdır. Suriye Geçiş Hükümeti Eğitim Bakanlığı tarafından okutulan ders kitaplarının içeriğinde yer alan Beşşar Esed ve Baas rejimi gibi konular ve Suriye rejimini destekleyen ifadeler ayıklanmıştır.

GEM'lerde Suriye müfredatı olduğundan ve dersler Arapça verildiğinden personelin büyük bir kısmı Suriyeli öğretmenlerdir. GEM'lerde verilen haftada 5 saatlik Türkçe dersi için Türk öğretmenler okullarda görev almaktadır. "Bu merkezlerde gönüllü olarak görev yapan Suriyeli öğretmenler ile birlikte, okul öncesinden lise son sınıfa kadar eğitim öğretim hizmetleri sunulmaktadır. Bu merkezlerde okumak isteyen öğrencilerin başvuruları ve seviye belirleme sınavları MEB il milli eğitim müdürlükleri, öğretmenler ve idarecilerden oluşturduğu komisyonlar tarafından yapılmaktadır. Suriyeli gönüllü öğretmenlerin seçiminde ise MEB, Türkiye Diyanet Vakfı ile iş birliği yapmaktadır. Öncelikle il müftülüklerine başvuruda bulunan gönüllü öğretmenler, daha sonra MEB ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın (TDV) il müftülüklerince oluşturdukları komisyonlar tarafından seçilmektedir" (Emin, 2016:17).

GEM'lerin 2016-2017 eğitim öğretim yılı sonunda kapatılması planlandığı için bu eğitim öğretim yılında bu merkezlerin anaokulu, 1., 5. ve

9. sınıflarına öğrenci kaydedilmemesi kararı alınmıştır. GEM'lere kaydedilmeyen bu sınıf öğrencilerinin kayıtları devlet okullarına yapılmıştır.

Şekil 1. 2014-2017 yılları arasında Suriyeli öğrenci sayısı

Kaynak: SETA ve THEIRWORLD, 2017.

1.2. Suriyeli Çocukların Eğitiminde Devlet Okulları

Suriye'deki çatışmanın acil durumdan uzun süreli bir insani krize dönüşmesi nedeniyle Suriyelilerin Türkiye'de uzun süre kalacakları netleştiğinde, GEM'ler uzun vadede Suriyelilerin eğitimi ve Türkiye'ye toplumsal uyumları noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle daha kalıcı bir alternatif olarak devlet okullarının Suriyelilerin eğitiminde daha merkezi bir rol aldığı görülmektedir.

Türkiye'deki Suriyeliler için ikinci eğitim alternatifi Türkçe müfredatın uygulandığı ve eğitim dilinin Türkçe olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ne ait devlet okullarıdır. Ancak GEM'lerdeki öğrenci sayısına nazaran devlet okullarında eğitim gören Suriyelilerin sayısı oldukça azdır. Şekil 1'de de görüleceği üzere 2014-2015 eğitim öğretim yılında devlet okullarında 40.000 Suriyeli öğrenci eğitim alırken GEM'lerdeki öğrenci sayısı 190.000 öğrencidir. Bu iki okul türünün öğrenci sayılarındaki dengesizlik 2016-2017 eğitim öğretim yılında bir denge yakalamaya başlamıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılındaki verilere göre devlet okullarında okuyan Suriyeli öğrenci sayısı GEM'lerde okuyan öğrenci sayısını geçmiştir.

MEB 2016 yılı verilerine göre Türkiye'de okulaşan her beş Suriyeli çocukta dördü GEM'i tercih ederken yalnızca biri devlet okullarına gitmektedir. Bu durumun temel nedenlerinden biri, Türkiye'ye sığınan

Suriyelilerin kısa sürede ülkelerine geri döneceği varsayımı ile Suriyelilerin eğitiminin, devlet okullarından ziyade kendi müfredatları ve öğretmenleri ile eğitim görebildikleri GEM'lere bırakılmasıdır. Aynı şekilde Suriyeli öğrencilerin, bilhassa uzun süre eğitim dışında kalmış ara sınıf düzeyindeki çocukların dil engeli nedeniyle devlet okullarından ziyade GEM'leri tercih etmiştir. Türkiye'deki Suriyelilerin daha uzun süre Türkiye'de kalacağı netleşince, MEB 2014 yılından itibaren devlet okullarının kapılarını Suriyeli öğrencilere açmıştır.

Diğer neden ise Suriyeli öğrencilerin, bilhassa uzun süre eğitim dışında kalmış ara sınıf düzeyindeki çocukların dil engeli nedeniyle devlet okullarından ziyade GEM'leri tercih etmiş olmalarıdır. Devam eden kargaşa ve henüz sona ermesi mümkün gözükmeyen savaş nedeniyle Suriyelilerin uzun süre daha Türkiye'de kalacağı aşıkarsa da, Suriyeliler ülkelerine geri dönme beklentisi içinde olduklarından Türkçe yerine Arapça müfredatlı eğitimi tercih etmektedir (Coşkun ve Emin, 2016:20-21).

GEM'in olmadığı pek çok ilde Suriyeli öğrenciler devlet okullarına alınmıştır. Coşkun ve Emin'e (2016:21) göre bu konuda en dikkat çekici illerden biri Bursa'dır. Bursa'da öğrenciler devlet okullarına yönlendirilmiştir ve şehirde GEM olmamasına rağmen en çok sayıda Suriyelinin okullaştığı tek il olmuştur. Ayrıca Türkiye'de en çok sayıda Suriyeliyi barındıran Şanlıurfa'da da sadece 785 Suriyeli öğrencinin devlet okullarına gidiyor olması okul çağındaki Suriyelilerin daha fazla okullaşması hedeflerinde öncelikli strateji geliştirilmesi gereken bir durumdur. Aslında Suriyelilerin devlet okullarında eğitimlerine devam etmeleri sosyal uyum bağlamında en kritik konulardan biridir.

2. SURIYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN OKULLAŞMASI

Göçmen çocukların eğitimi konusu, zorunlu göçle birlikte ortaya çıkan ihtiyaçlar içinde, temel ihtiyaçlardan biri olarak sürekli gündemde tutulması gerektiğini belirten Sakız (2016) okulların, çocukların yalnızca bilgiye ulaşma noktasında fiziksel destek veren mekanlar olmadığı aynı zamanda, sosyalleşme, güvenlik, bütünleşme ve uyum gibi ihtiyaçlarının da karşılandığı yerler olduğunu belirtmektedir. Yaşanan göç krizi dolayısıyla göçmen çocukların eğitim mekânlarına erişebilmesi çok önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir. Bununla beraber, sadece bir okula gidip gelmenin yeterli olmadığı, bahsi geçen asli ihtiyaçlarının okul kültürleri içerisinde karşılanması ve bütünleştirici yöntemlerle kalıcı fayda sağlar hale getirilebilmesinin önemli olduğunu ifade etmektedir.

Eğitim konusu öncelikle göçmen çocuklar olmak üzere tüm göçmenler için önemli bir sorun alanıdır. Eğitime her göçmen çocuğun katılımı esas alınmalıdır. Devlet okullarında göçmen çocukları eğitime katmak üzere projeler geliştirilmelidir. Tüm bu alanlardaki hizmet çocuğa direk yansır ancak çocuğun acilen yerel çocukla ilişkiyi kurması gerekmektedir. Ev sahibi toplumun yabancıları kucaklayabilmesi için en güzel karşılaşma mekânı çocukların arkadaşları ve velileriyle kaynaşma ortamı olan okullardır. Devlet okullarında göçmen çocukların olması önemlidir. Aynı

zamanda bu devlet okullarında da öğretmenlerden öğrencisine göçmene yönelik uyum ve kültür eğitimi de verilmelidir (Çakırcı-Özservet, 2015).

Acil durumlarda eğitimi devam ettirebilmenin önünde altı güncel sorun vardır. Birincisi, eğitime ulaşma güçlüğüdür. Sığınmacıların büyük bir çoğunluğu eğitime ulaşamamakta, dahası zor yaşam koşulları arasında eğitimi bir gereklilik olarak görmemektedir. İkincisi, yerinden edilme süresinin uzamasıdır. Yerinden edilme açısından beş yıl ya da daha uzun süre sığınmacı olarak yaşamak uzun süreli yerinden edilme olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda her sekiz çocuktan altısı uzun süre sığınmacı olarak yaşamaktadır. Üçüncüsü, şehirde yaşayan kişilerin acil durumlar nedeniyle kırsal alana göç etmesidir. Oysa kırsal alanda eğitim ile ilgili yardımlar yeterince sağlanamamaktadır. Dördüncüsü, sosyal entegrasyon gerçekleştirilmeden fiziksel entegrasyonun gerçekleştirilmesidir. Yerinden edilen çocukların, gerekli rehabilitasyonlar sağlanmadan eğitim için sığınılan yerdeki okullara başlatılması her iki taraf içinde marjinalleşmeye neden olmaktadır. Beşincisi, sığınmacılar için sağlanan eğitimin kalitesinin düşük nitelikte olmasıdır. Altıncı güçlük ise özellikle kız çocukları için geçerlidir. Mülteci kamplarındaki çok az kız, erkeklere göre okullara devam edebilmektedir. Bu durum okullarda çok ciddi bir toplumsal cinsiyet dengesizliğine yol açmaktadır (Peterson, 2011'den aktaran Yavuz ve Mızrak, 2016: 179).

Tablo 1. Türkiye geneli Suriyeli göçmenlerin toplam çağ nüfus ve okullaşan öğrenci sayısı

Yıllar	Toplam Çağ Nüfus	Okullaşan Toplam Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı
2014-2015	756.000	230.000	% 30
2015-2016	834.842	311.259	% 37
2016-2017	833.039	492.544	% 59
2017-2018	972.200	610.278	% 62.52
2018-2019	1.047.536	634.058	% 61.39
2019-2020	1.082.172	684.919	% 63.29

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü

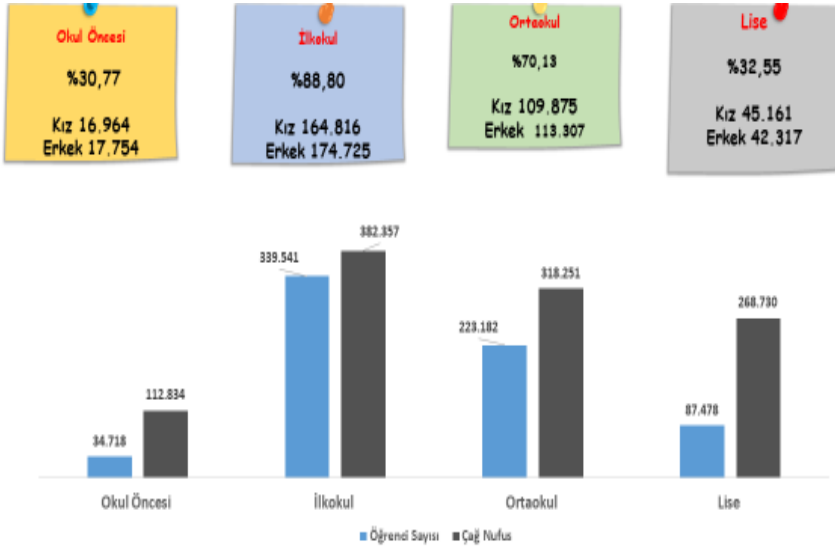
2014-2015 eğitim öğretim yılında toplam 756.000 çağ nüfusunun 230.000'i okullaşırken, 526.000 Suriyeli çocuk okula kayıt yaptırmamıştır. 2019-2020 eğitim öğretim yılında toplam 1.082.172 çağ nüfusunun 684.919'i okula kayıtlı iken 397.253 Suriyeli çocuk ise okul dışı kalmış bulunmaktadır. Bu eğitim öğretim yılında okula kayıt yaptırmayan çocuk sayısı azalmış, okullaşma oranı % 63.29'a yükselmiştir.

Suriyeli çocukların okula erişiminin sağlanabilmesi için farklı kurum ve kuruluşlar çeşitli projeler geliştirmeye çalışmışlardır. Okullaşma oranlarının artırılması ile ilgili en geniş çaplı sistematik uygulama, şartlı nakit transferidir. Çocukların okula erişiminin önündeki en önemli

engellerden biri ekonomik sıkıntılar olduğu için, şartlı nakit transferinin okullaşma oranını önemli düzeyde artırması beklenmektedir. Mülteci Çocuklar İçin Şartlı Eğitim Yardımı Programı (ŞEYP). Bu program Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü tarafından finanse edilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, MEB, Türk Kızılay'ı ve UNICEF arasındaki protokolle uygulanmaktadır. Programın amacı, 2003 yılından beri Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları için uygulanan Şartlı Eğitim Yardımı Programı'nı Suriyelilere ve tüm mülteci çocuklara uygulayarak, mülteciler arasında okullaşma oranını artırmak ve eğitim giderlerinin karşılanmasına yardım etmektir. Bu kapsamda 31 Mayıs 2017 tarihi itibarıyla Türkiye genelinde 33 bin kart aracılığıyla 56 bin çocuğa 3 milyon 800 bin Türk Lirası nakit transferi yapılmıştır (UNICEF, 2017). Bu program hem devlet okullarında hem de GEM'lerde öğrenim gören Suriyeli çocuklara yöneliktir.

Suriyeli çocukların okullaşması için devlet kurumları tarafından gösterilen bir başka önemli çaba, il milli eğitim müdürlükleri ile bazı okul idarecileri ve öğretmenler tarafından yapılan aile ziyaretleridir. Özellikle GEM'lerde okullaşmayı artırmak için Suriyeli öğretmenlerden ekiplerin oluşturulduğu ve bu ekiplerin yaptıkları aile ziyaretlerinin çocukların okullaşmasını sağladığı görülmüştür.

Şekil 2. Eğitim kademelerine göre okullaşma

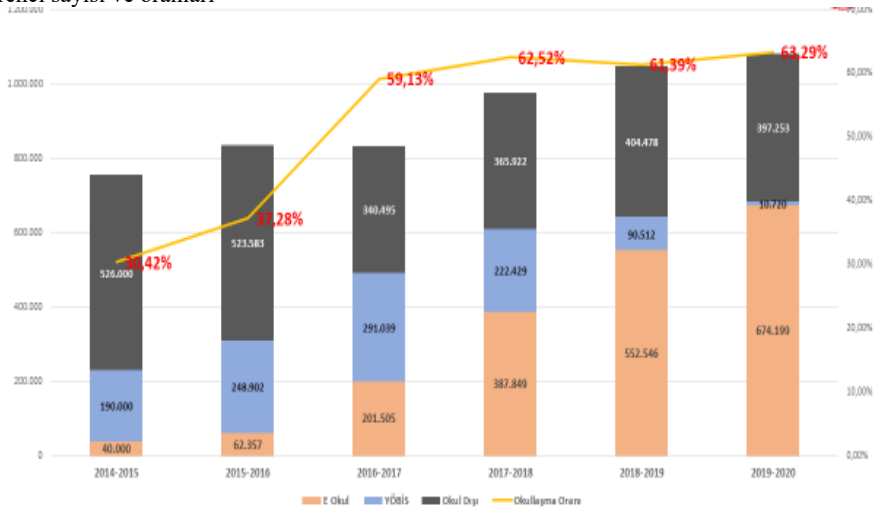

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü

Okullaşan toplam Suriyeli sayısına bakıldığında kızların erkeklere nazaran daha çok okullaştığı görülmektedir. GEM ve devlet okullarında, okul öncesi, ilkök ve ortaokul kademelerinde erkeklerin kızlara nispeten daha fazla okullaştığı söylenebilir. Ancak lise düzeyinde kız çocukları erkeklere göre daha fazla okullaştığı görülmektedir. Bunun muhtemel sebebi erkek çocukların ailelerine ekonomik destek sağlamak için çalışmak

durumunda kalmalarıdır. Suriyeli öğrencilerin çeşitli kademelerdeki okullaşma oranları farklılık göstermektedir. Okullaşmanın en yoğun yaşandığı kademe ilkokuldur. 2019 yılı verilerine göre 382.357 okul çağı nüfustan 339.541 öğrenci ilkokula kayıtlıdır. Bu kademedeki okullaşma oranı % 88.80'dir. Kademeler ilerledikçe okullaşma oranının azaldığı görülmektedir. Lise kademesinde ise 268.730 okul çağı nüfustan sadece 87.478 öğrenci olarak okula kayıtlıdır. Liselerdeki okullaşma oranı çok büyük bir düşüşle % 32.55 oranına gerilemiştir. Bu kademede okullaşmanın az olmasında belirleyici iki faktör vardır: Birincisi erkek çocuklar aileye ekonomik destek sağlamak için çalışmak durumundadır. İkincisi ise ne yazık ki lise çağına gelen genç kızların erken yaşta evlendirilmesidir.

Şekil 3. Yıllara göre ülkemizde eğitime erişimi sağlanan ve/veya sağlanamayan Suriyeli öğrenci sayısı ve oranları

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü

Millî Eğitim Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) işbirliğinde geçici eğitim merkezlerinde ve e-okula kayıtları yapılamayan Suriyeli öğrenciler için “Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi” (YÖBİS) geliştirilmiştir. Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS) sayesinde Suriyeli öğrencilerin okula devam durumları, sınav başarıları, artık e-okul sistemine benzer bir şekilde takip edilebilmektedir. 2016-2017 eğitim öğretim yılında yaklaşık olarak 291.039’a ulaşan geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören çocukların sayısı, 2019-2020 eğitim öğretim yılında 10.720’ye düşmüştür. Bununla birlikte e- okul sistemine kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı bir önceki eğitim öğretim yılında 552.546 iken 2019-2020 eğitim öğretim yılında 674.190’a yükseldiği görülmektedir.

Suriyeli çocukların okullaşamama ve okul terki sorununun ardında cinsiyet ve sağlık (engellilik vb.) faktörlerinin yanında sosyo-ekonomik yetersizlik yaşayan ailelerin, çocuklarını aile ekonomisine destek sağlaması

için çalışmaya zorlaması (yoksulluk ve çocuk işçiliği ilişkisi), okul ortamına ve kültürüne (dil, müfredat, kültür, eğitim sistemi farklılığı gibi nedenlerle) uyum sağlayamama, koordinasyon eksikliği gibi pek çok neden yer almaktadır. Suriyeli çocukların büyük bir çoğunluğunun, teorik olarak Türkiye'de devlet okullarına gidebilecekken, pratikte gidemediğini gözler önüne seren bu durum, çocuklar açısından kayıp nesillerin ortaya çıkmasına, uyum ve toplumla bütünleşme noktalarında (çocuk işçiliği, suçla sürüklenme, çeteleşme, madde bağımlılığı, ihmal-istismar, çocuk yaşta evlilikler, akran zorbalığı gibi) pek çok riske neden olabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de, okul çağında bulunan yaklaşık bir milyon Suriyeli çocuk, bireyi hayata ve hayatın içindeki sosyal rollere hazırlayan, kendine yetebilecek (sosyal, ruhsal, kültürel, bilişsel ve fizyolojik açılardan) tam bir iyilik hali yaratmayı amaçlayan, toplumsal kabul ve süreçlerini hızlandıran ve çocuğu toplumla bütünleştirmeye yarayan eğitim süreçlerinden yeterli düzeylerde faydalanamamaktadır (Gencer, 2017: 839).

SETA ve THEİRWORLD'un 2017 yılında birlikte gerçekleştirdikleri "Engelleri Aşmak: Türkiye'de Suriyeli Çocukları Okullaştırmak" adlı çalışmada; Suriyeli çocukların okullaşmamasının ardında beş temel sorun olduğu ortaya çıkmıştır: tek ebeveynlik, yüksek hareketlilik, bilgilendirme ve yönlendirme eksikliği, ekonomik nedenler ve kültürel nedenler.

Taştan ve Çelik tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen "Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler" adlı bir başka çalışmada ise Suriyeli çocukların okullaşmamasının temelinde dokuz temel sorunun varlığına işaret edilmiştir. Bu sorunlar; ekonomik sorunlar, dil sorunu, kültürel nedenler, ulaşım sorunu, oryantasyon kaybı, belirsizlik, Türk veliler, idareciler ve öğretmenlerde görülen isteksizlik, TEOG'dan kaynaklanan sorunlar ve de fiziksel imkanların yetersizliği gibi ana başlıklarda sıralanmıştır.

Sonuç

Suriyeli çocukların okula erişiminin sağlanabilmesi için ulusal farklı kurum ve kuruluşlar ile uluslararası kurumlar (Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü ve UNICEF) arasında çeşitli projeler geliştirilmeye çalışılmıştır. Mülteci Çocuklar İçin Şartlı Eğitim Yardımı Programı (ŞEYP) bu projelerden biridir. Bu proje ile Suriyeli çocukların okullaşabilmelerinin önündeki önemli engellerden bir olan ekonomik problem minimize edilerek okullaşma oranının önemli düzeyde arttığı gözlemlenmektedir. Bu ve benzeri projelere rağmen Türkiye'de halen bir milyon okul çağındaki Suriyeli çocuğun yaklaşık olarak dört yüz bini bir türlü eğitim süreçlerine dahil edilememiştir.

Bu konudaki literatür incelendiğinde, Suriyeli çocukların okullaşması ve/veya okullaşamamasının ardında yatan temel sorunların hemen hemen aynı sorunlar olduğu görülmektedir. Eğitim almayan, okuldan uzak kalan çocukların bireysel olarak pek çok dezavantajlı durumla karşı karşıya kalacağı bilgisinden hareketle, bireylerin ya da toplulukların eğitimden uzak

kalması gerekmektedir. Konu Suriyeli göçmen çocuklar olduğunda, onların eğitimden uzak kalmasının ortaya çıkarabileceği toplumsal riskleri ve sorunları birkaç kat daha artırması söz konusu olmaktadır. Bu sorun ve/veya risklerden bazıları; çocuk işçiliği, erken evlilik, yoksulluk, radikal ideolojik gruplara katılım, toplumsal uyum ve bütünleşme sorunları gibi sıralanabilir.

Suriyeli çocukların belli bir oranı (% 40) eğitim süreçlerine hiç katılmadığı gibi eğitim sürecine kazandırılan Suriyeli öğrencilerin belli bir oranı da bir süre sonra çeşitli nedenlerle okulu bırakma eğiliminde oldukları görülmektedir. MEB verileri incelendiğinde, hala okul öncesi (% 30.7) ve lise (% 32.5) düzeyindeki kademelerde çocukları okullaştırma da sıkıntılar yaşanmaktadır. Eğitim kademelerinde en yüksek okullaşma oranının (% 88.8) ilkokul düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu oranın okul öncesi eğitimine de yayılması Türkçe dil bilgisi yetersizliği sorununu daha erken çözmeyi kolaylaştıracağı, bundan sonraki kademelerde problem olmaktan çıkaracağı için bu kademedeki eğitime daha fazla Suriyeli çocukların kazandırılmasına yönelik çalışma/yönlendirme yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Çakırer-Özservet, Y. (2015). Göçmen Çocukların Şehre Uyumu ve Eğitim Politikası. *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü*. Editör: Yakup Bulut. İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Coşkun, İ. ve Emin, M.N. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar ve Zorluklar*. Ankara: SETA Yayınları.
- Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları. *SETA Analiz*. Sayı:153. Şubat 2016.
- Gencer, T. E. (2017). Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt:10. sayı:54 ss.838-851.
- MEB (2014). Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html . Erişim Tarihi: 25.02.2020.
- MEB (2016). Suriyeli Çocukların Eğitimi İçin Yol Haritası Belirlendi. <http://meb.gov.tr/m/haber/11750/tr#>. Erişim Tarihi: 25.02.2020.
- Yavuz, Ö. ve Mızrak, S. (2016). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Göç Dergisi*. 3(2). ss.175-199.

- Peterson, S. D. (2011). Conflict, Education And Displacement. *Conflict and Education: An Interdisciplinary Journal*, 1(1). ss.1-5.
- Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Önerisi. *Göç Dergisi*. 3(1). ss.65-81.
- SETA ve THEİRWORLD (2017). *Engelleri Aşmak: Türkiye'de Suriyeli Çocukları Okullandırmak*. Ankara: SETA Yayınları.
- Taşan, C. ve Çelik, Z. (2017). *Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- UNICEF (2017). Mülteci çocuklar için şartlı nakit yardımı. <http://www.unicefturk.org/yazi/muelteci-cocuklar-icinsartli-egitim-yardimi>. Erişim Tarihi: 25.02.2020.
- Watkins, K. ve Zyck, S.A. (2014). *Living on Hope, Hoping for Education: The Failed Response to The Syrian Refugee Crisis*, London: Overseas Development Institute.

Extended Abstract

Policies towards the education of Syrian children in 2012 were tried to be developed on the assumption that they would return in the first stage and these policies were prepared only for the inside of the refugee camp. On 2 September 2014, the circular titled Education and Training Services for Foreigners numbered 2014/21 entered into force. Later, as a result of the Temporary Protection Regulation, entered into force in October 2014, Syrian refugees gained the right to access health, education and social assistance services, immediately afterwards, educational services to be offered to Syrian children with the circular titled Education and Training Services for Foreigners numbered 2014/21 on 23 September 2014. It is tied to a certain standard and guaranteed. In the 2015-2019 Strategic Plan published by the Ministry of National Education (MEB), plans for the education of refugees were included for the first time.

There were two educational alternatives offered by the government for Syrian to send their children to school. The first alternative is for Syrian children to attend Temporary Education Centers (GEM) or state schools. Until 2016, Syrian children mostly preferred Temporary Training Centers the emergence of which was the result of Religious Foundation of Turkey's contribution. For the first time in 2013, with the support of Turkey Religious Foundation, using the physical opportunities of Koran courses in Nizip, the first attempts of providing education Syrian children was started. Temporary Education Centers became the preferred schools in the early years due to the Syrian curriculum and the lessons delivered in Arabic by Syrian teachers.

Likewise, Syrian students, especially children at the middle class who had been out of education for a long time, preferred Temporary Education Centers rather than state schools due to language barriers.

The second alternative for Syrian children in Turkey is state schools in which Turkish is the language of instruction and implementation of the curriculum. However, compared to the number of students in Temporary Education Centers, the number of Syrians studying in state schools is very low. In 2014-2015 academic year, 40,000 Syrian students attended state schools, while the number of students studying at Temporary Education Centers was 190,000. The imbalance in the number of students in these two types of school started to balance in the 2016-2017 academic year. According to data in 2017-2018 academic year, the number of Syrian students studying at state schools exceeded the number of students studying at Temporary Education Centers.

Despite all these developments in education, it is still not possible to say that the desired participation in education enrollment rate of school-age children Syrians in Turkey is achieved. In the 2014-2015 academic year, 230,000 of the total population of 756,000 were enrolled in school, while 526,000 Syrian children did not enroll in school. In the 2019-2020 academic year, 684,919 of the 1,082,172 children were enrolled in school, while 397,253 Syrian children were out of school. In this academic year, the number of children not enrolled in school decreased and the schooling rate increased to 63.29%.

Considering the total number of Syrians studying at school, it is seen that girls are more schooled than boys. It can be said that boys are more schooled than girls at pre-school, primary and secondary school levels. However, it is observed that girls are more schooled at high school level than boys. A possible reason for this is that boys have to work to provide economic support to their families. Schooling rates of Syrian students at various levels differ from each other. Primary school is the level with the highest enrollment rate. According to 2019 data, 339,541 students from 382,357 school-age population were enrolled in primary school. The schooling rate at this level was 88.80%. It is observed that the schooling rate decreased as the level progresses. At the high school level, only 87,478 students out of 268,730 of the school age population were enrolled in the school. The enrollment rate in high schools decreased significantly to 32.55%. There are two determining factors in the low schooling rate at this level. First, boys have to work to provide economic support to the family. The second is that young girls of high school age are, unfortunately, married at an early age.

There have been various projects attempts to increase schooling rate of Syrian children by different national institutions and organizations as well as international institutions (General Directorate of Humanitarian Aid and Civil Protection and UNICEF). The Conditional Education Assistance Program for Refugee Children (ŞEYP) is one of these projects. With this

project, it is observed that the rate of schooling has increased significantly by minimizing the economic problem, which is one of the important obstacles to the schooling of Syrian children. Despite this and similar projects, approximately four hundred thousand out of one million Syrian children of school age could not be included in education processes.

Behind the problem of Syrian children not being able to enroll and dropping out of school, there are many reasons apart from gender and health (disability, etc.) problems, such as families with socio-economic inadequacy force their children to work to support the family economy (relationship of poverty and child labor), school environment and culture (reasons such as language, the curriculum, culture, differences in the education system), inability to adapt and lack of coordination. This situation, which reveals that while the majority of Syrian children in Turkey can theoretically study in state schools but do not receive education in practice, leads to the emergence of lost generations in terms of children, at the points of integration and social integration (child labor, delinquency, drug addiction, neglect-abuse, childhood marriages, peer bullying etc.) can cause many risks.